

Kto skomponoval prvé slovenské tango

Šlágre z Ultraphonu

ROBERT BUČEK

BUČEK, Robert. Who composed the first Slovak tango? Hits from Ultraphon. *História*, 2017, 16, 2, pp. 43-45.

Everything has its beginning, including Slovak popular music. The relevant experts agree that Slovak popular dance music originated in 1933 – 1934. They also agree that the single from the Czech publisher Ultraphon with two Slovak tangos: *Dita and Nepovedz dievčatko nikomu* (*Don't tell the girl anybody*) can be considered the first gramophone record. However, the unsolved question remains, which of these two songs can be considered first and can be identified as the first song of modern Slovak popular music to appear on a gramophone record.

Key words: Slovak popular music, Tango, Mojmir Urbánek, Ultraphon, Alexander Aranyos, Štefan Hoza, Melody Boys of R. A. Dvorský, Dušan Pálka.

Album Supraphonu – nachádzajú sa na ňom obe skladby
<http://www.musiques-regenerees.fr/Schulhoff/Disques/SupraphonVT8169-2.html>

Všetko má svoj začiatok. Aj slovenská populárna hudba. Zainteresovaní odborníci sa zhodli, že obdobím vzniku slovenskej modernej tanečnej hudby boli roky 1933 a 1934. Súhlasili aj s tým, že za prvú gramofónovú platňu možno označiť singel českého vydavateľstva Ultraphon s dvoma slovenskými tangami Dita a Nepovedz dievčatko nikomu. Nevyriešenou otázkou však zostáva, ktorej z tejto dvojice priradiť prvenstvo a považovať ju tak oficiálne za prvú slovenskú pesničku modernej populárnej hudby, ktorá vyšla na gramofónovej platni.

Čarovné oči Edity Scheerovej

V roku 1909 sa v Žiline narodil hudobný skladateľ Ing. Alexander Aranyos. Keď mal čosi po dvadsiatke, zahľadel sa jedného dňa do očí istej slečny Edity Scheerovej tak hlboko, že pocítil potrebu vyjadriť svoje city hudbou. Napísal teda pre ňu tango, čo bolo vtedy v móde. O vydávaní šlágrův v notách na Slovensku dovtedy ešte nikto nechyroval, ale autor

mal svoje skúsenosti z vysokoškolských štúdií v Prahe, kde už existovalo dobre rozbehnuté nakladateľstvo Mojmíra Urbánka. U neho sa uchádzal o vydanie svojho tanga, ktoré nazval *Dita* – predbežne iba s predstavou o texte. Vydavateľstvo zamestnávalo troch lektorův: na šlágre, na hudobno-dramatické diela i na klasiku. So slovenskými textami ešte nemali skúsenosti, a preto Aranyosovi odporučili, aby sa v tejto veci obrátil na

im vtedy už dobre známeho a v Prahe veľmi populárneho speváka Štefana Hozu, pôvodne rodáka z malej obce Smižany pri Spišskej Novej Vsi. Ten si z českých prekladův poslovenčil niektoré operetné piesne. Hoza sa aj po mnohých rokoch vedel rozpamätať, ako zanietene mu nádejný autor melódie opisoval Ditinu oči, takže neodolal a o niekoľko dní mu odovzdal text. Urbánek v priebehu dvoch týždňův pieseň vydal tlačou v malom no-

Štefan Hoza v opere Krútnava
<http://www.vtedy.sk/scalar/1030/860/14497-25190870.jpg?mode=automatic>

tovom formáte v edícii *Písne a kuplety Mojmir Urbánka*. Na obale bol nápis *Dita – prví slovenské tango od A. Aranyose na slova od Štefana Hozí*.

Motýliky á la Hoza

Mojmír Urbánek navyše presvedčil svojich známych, zakladateľov gramofónovej firmy Ultraphon Františka a Jána Valentiniovcov, aby ju vydali na platni. Tí sa potešili ochote Štefana Hozu pieseň nahráť, keďže išlo aj o ich obchodný záujem. Vo vnútri na etikete bolo napísané: *Dita, Prvé slovenské tango na deskách Ultraphon*. Na nahrávanie zabezpečili vtedy najatraktívnejší orchester Melody Boys R. A. Dvorského a Hozovi ponúkli pätnásobok bežného honoráru – 500 korún! Popularitu speváka vedeli

Dušan Pálka
 Archív autora

všetci oceniť. Hozova obľúbenosť dosahovala také rozmery, že istý fotografista zbohatol na predaji jeho fotografií, taktiež sa zvýšila prosperita krajčírskoho salónu, odkedy získal povolenie na pomenovanie Ateliér Hoza (ľudia sa domnievali, že patril jemu). Vysokému profitu sa tešil aj výrobca kravát, ktorý dostal súhlas na výrobu motýlikov „á la Hoza“.

Medzitým na slová poetky Máše Haľamovej skomponoval iný skladateľ, liptovský rodák Dušan Pálka, svoje prvé tango *Nepovedz dievčatko nikomu*. Z krátko sa stalo šlágrom – z bratislavskej Taverny, Reduty a vinárni sa rýchlo rozletelo po celom Slovensku. Po tridsiatich rokoch v rozhovore o začiatkoch slovenskej tanečnej piesne si Štefan Hoza zaspomínal takto: „*Onedlho po Dite som sa stretol s Dušanom Pálkom, ktorý priniesol svoju skladbu Nepovedz dievčatko nikomu so žiadosťou, či by som nedotiahnutý text nemohol popraviť. Porobil som úpravy čo do súladu prízvukov hudby a textu, ale na výslovnú žiadosť autora som ponechal slovo 'nikomu' na svojom mieste, takže ho bolo*

treba spievať s dlhou hláskou 'ó' - 'nikomu'. Aj toto tango vydal Mojmír Urbánek v notách vo svojom vydavateľstve. V porovnaní s Ditou sa Urbánkovým korektorom táto pieseň javila ako lepšia.“ Keď firma Ultraphon pripravovala Ditu na slovenský trh, hľadala náprotivok na druhú stranu platne a našla ho v Pálkovom tangu. Dnes už nevedno prečo, pravdepodobne pre časovú tieseň, nahrali *Nepovedz dievčatko nikomu* iba so sprievodom neznámeho klaviristu v pomerne voľnom tempe. Nahrávka upúta pekne a logicky vystavanou melodickou líniou, čo by ešte viac vyniklo, keby ho hrali Melody Boys. Platňu pripravili na vydanie koncom roka 1933. Na Slovensku sa objavila na začiatku nasledujúceho roka a na jej etikete pod názvom *Dita* je tiež uvedené: *Prvni slovenské tango*. Obe piesne sa stretli v roku 1934 s domácom publikom (za niekoľko týždňov sa predalo 50 tisíc kusov), ktoré ich prijalo za svoje ako prvé komponované, všeobecne rozšírené slovenské tanečné piesne. Nimi sa zavŕšil niekoľko rokov prebiehajúci pokus o zrod modernej slovenskej populárnej hudby.

Záchranca Baťa

O prvenstve *Dity* sa medzi zainteresovanými diskutovalo a aj dodnes diskutuje dosť často. Dušan Pálka sám hovoril, že už niekoľko rokov predtým zažil pocit úspechu zo svojej tvorby, keď rodinný priateľ, vynikajúci slovenský maliar Miloš Bazovský – inak tiež dobrý gitarista a spevák – zaspieval na plese v Martine jeho pieseň *Povedz dievča, či ma ty ešte rado máš*. Zhudobnil v nej text svojho spolužiaka z gymnázia, neskôr známeho spisovateľa a básnika Andreja Plávku. Starí bratislavskí muzikanti spomínali, že niekedy na začiatku tridsiatych rokov si Pálka v kaviarni v spoločnosti priateľov – študentov občas sadol za klavír, aby im zahral svoje skladby.

Dušan Pálka sa narodil v rodine mimoriadne inovatívneho garbiarskeho

Alexander Aranyos
 Archív autora

Dita vo vydavateľstve Mojmir Urbánka
Archív autora

továrnik Ján Pálka. Ten vo svojej fabrike v roku 1919 urobil na Slovensku ojedinelý socializačný pokus. Chcel ju pretvoriť na účastinársku spoločnosť alebo spoločnosť s ručením obmedzeným s podielom robotníkov. Zaviedol osemhodinový pracovný čas, platenú dovolenku, poskytoval podporu chudobným robotníkom zamestnaným v jeho továrni a štipendiá ich študujúcim deťom. Veril, že takto sa mu podarí zlepšiť ich sociálne postavenie a bude ich motivovať k lepším pracovným výkonom. Tento pokus stroskotal a takmer skrachoval, zachránila ho však spolupráca s Tomášom Baťom. Dušan Pálka

mal troch súrodencov. Už od mala mu učarovala hudba, jeho otec však chcel aby sa z neho stal právnik. Gymnázium v Liptovskom Mikuláši absolvoval v rokoch 1919 – 1927. Jeho spolužiakmi boli Rudo Brtáň, Milan Pišút (neskorší literárni vedci), spisovateľ Dobroslav Chrobák, maliar Vladimír Droppa a už spomínaný básnik Andrej Plávka, s ktorým sedával v jednej lavici. Práve ten ho povzbudzoval k skladaniu hudby. Prvou piesňou, ktorú zložil ešte na gymnáziu bol šansón *Povedz dievča, či ma ty ešte rado máš*. Tá získala veľkú popularitu. Po maturite začal študovať právo na Karlovej univerzite v Prahe. Otec mu však umožnil aj externé štúdium na pražskom konzervatóriu (jeho učiteľom bol hudobný skladateľ Jaroslav Křička). V Prahe sa stretol s opernou speváčkou Jarmilou Novotnou, ktorá zaradila do svojho repertoáru jeho pieseň *Spievalo vtáčatko* (1927). V roku 1931 prešiel z Prahy do Bratislavy na Univerzitu Komenského, kde v roku 1933 promoval.

Dita - nepovedz dievčatko nikomu!

Kým ďalšie životné osudy Štefana Hoz zostali, podobne ako v prípade Dušana Pálku, spojené s hudbou, Alexander Aranyos sa hudbe venoval iba krátky čas. Ako vyštudovaný inžinier ekonomie v zamestnaní veľa cestoval a so Štefanom Hozom sa vídali iba príležitostne. Pri náhodnom stretnutí sa mu raz zdôveril s obavami z narastajúceho fašizmu a antisemitizmu v Európe.

Melody Boys R. A. Dvorského
Archív autora

pe. Hovoril o ponuke na prácu v zahraničí i o vážnom úmysle prijať ju a odísť. V roku 1939 tak aj urobil a vysťahoval sa do Ameriky.

Nevedno, kto rozhodol o tom, že pod *Ditou* bude napísané *První slovenské tango*, hoci pieseň *Nepovedz dievčatko nikomu* bola napísaná dva roky predtým. Otázka historického prvenstva je sporná a súvisí so spôsobom šírenia vtedajšej populárnej piesne. Pieseň *Nepovedz dievčatko nikomu* hrával Dušan Pálka v kruhu svojich priateľov, keď ju po prvý raz uviedol v kaviarni Reduta huslista Dieši, a potom bola preberaná a interpretovaná mnohými salónnymi a cigánskymi kapelami. V spomienkových programoch Alexander Aranyos síce uznával prvenstvo Pálku a jeho tanga *Nepovedz dievčatko nikomu*¹, pri porovnaní oboch nahrávok je však isté, že *Dita*² lepšie napĺňa charakter tanga. Pálková skladba je nahratá bez dodržania pravidelnej časomiere a na etikete platne je charakterizovaná ako *Pieseň a tango*.

Poznámky

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=xNejERvMZQc>

² <http://www.sexontoastmusic.com/play/%C5%A1tefan-hoza-dita/Zj-M4NHUzcDNpM3Q0djRyNGY0ejNtNQ.html>

Ing. Robert Buček. (1971) absolvent Technickej Univerzity v Košiciach a pedagogickej fakulty na UKF v Nitre, pracuje ako pedagóg a hudobný publicista. Svoje články publikoval v takmer všetkých hudobných časopisoch v Čechách aj na Slovensku. Orientuje sa predovšetkým na vznik a vývoj modernej slovenskej populárnej hudby a na bigbitové obdobie *Golden Sixties*. Od roku 2013 vedie virtuálnu iniciatívu Múzeum slovenskej populárnej hudby. V súčasnosti pripravuje rozsiahlu historicko-faktografickú publikáciu *Rockový Východ*.